

MEMÒRIA DE L'OBSERVATORI DE SALUT MENTAL DE CATALUNYA. 2011

---

1. PRESENTACIÓ

Presentem la memòria de l'activitat realitzada per l'OSAMCAT durant l'any 2011 que, seguint les línies dels anys anteriors, presenta dues grans vessants: I) Projectes de recerca en curs; II) Programes de suport i assessorament. En la primera destaquen, d'una banda, la continuïtat de projectes iniciats els anys anteriors, i l'inici de nous projectes. En la segona, cal destacar també la continuïtat de programes ja consolidats així com l'inici de nous programes.

D'altra banda, l'OSAMCAT ha organitzat el IV Congrés de Salut Mental de la Infància i l'Adolescència, que es va celebrar els dies 10 i 11 de novembre en el Caixa Forum de Barcelona.

Es perfila així la consolidació dels objectius marcats en el document fundacional (2007), inspirats en el model de salut mental comunitària i del treball en xarxa.

2. PROJECTES DE RECERCA

2.1. CONTINUÏTAT DE PROJECTES

- **"Avaluació cost benefici del treball en xarxa"**. Aquest estudi és un encàrrec del Projecte Interxarxes dels districtes d'Horta-Guinardó i Carmel, de Barcelona. En aquest projecte hi participen professionals vinculats al Projecte Interxarxes juntament amb professionals de la Corporació Sanitària del Parc Taulí. Compta també amb el suport metodològic del Departament de metodologia de recerca de la Facultat de Psicologia de la UB i també hi participen professionals de la Facultat de Psicologia Blanquerna.

Els resultats provisionals de l'estudi van ser presentats en el IV Congrés Català de Salut Mental de la Infància i l'Adolescència destacant-se, a partir de l'anàlisi de continguts dels grups de discussió de professionals, un major grau de satisfacció en el grup de professionals vinculats al Projecte Interxarxes, bàsicament en els apartats d'optimització del temps de reunions, de l'augment de les competències professionals i de la millora del nivell de col·laboració interprofessional.

- **“Los malestares de los adolescentes. Estilos de vida, salud mental y estrategias profanas para afrontar la adversidad”.** Es tracta d'un projecte del Departament d'Antropologia de la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona, becat per la Marató de TV3. Actualment s'està procedint a l'anàlisi dels resultats i a la seva aplicació en el camp de la salut mental.
- **“Diagnòstic participatiu per part del actors rellevants sobre la situació de la salut mental de El Prat de Llobregat”.** Aquest estudi ha estat un encàrrec de l'Ajuntament de El Prat de Llobregat i ha estat finançat per la Diputació de Barcelona. Els seus objectius han estat: Elaborar el mapa de necessitats esperades d'atenció en salut mental, juntament amb el mapa de recursos de salut mental de la població de El Prat de Llobregat per tal de constituir una Xarxa operativa pels ciutadans amb problemes mentals. En data 30 de juny va finalitzar la segona part (Construcció de la Xarxa Local de Salut Mental) durant l'any 2012 es procedirà a la seva implementació.

2.2. PROJECTES NOUS

- **“Projecte de prevenció infància, adolescència i família: XARXABAIX.** Aquest projecte és un encàrrec del Consell Comarcal del Baix Llobregat que té els següents objectius:
  - Establir i consolidar dinàmiques de col·laboració, cooperació estratègica i treball en xarxa amb el conjunt de serveis dels àmbits implicats.
  - Definir i compartir models d'intervenció adients per donar resposta a les noves necessitats i realitats socials del territori.
  - Disposar d'un marc de treball comarcal que permeti promoure el desenvolupament de treballar en xarxa i impliqui un sistema equitatiu d'atenció a la infància, adolescència i família.
  - Cohesionar el territori evitant la vulnerabilitat de la infància i adolescència en el seu desenvolupament en educació, salut i benestar.
  - Realitzar accions preventives i coordinades per afavorir la promoció social i la qualitat de vida dels infants, adolescents i les seves famílies.
  - Posar a l'abast dels professionals i serveis de la comarca informació relativa a circuits, dispositius, recursos, metodologies, programes, projectes, experiències que s'estiguin realitzant dins de la nostra comarca.

- **“Estudi sobre l'impacte de la crisi econòmica en la salut mental de la població”.** Es tracta d'un estudi multicèntric en el que participen professionals de serveis socials i dels centres de salut mental d'adults. Els seus objectius són els següents:

- Recollir els relats, les queixes i els malestars de les persones que acudeixen als serveis socials de primària per causes directament relacionades amb la crisi econòmica.
- Conèixer quines són les estratègies que aquests usuaris posen en marxa per tal d'enfrontar-se (o no) a una situació que apareix de manera brusca i que afecta a les seves vides.
- Profunditzar en les actituds i motivacions d'aquestes persones enfront la situació que viuen.
- Conèixer les opinions dels professionals dels serveis socials de primària vers les problemàtiques derivades directament de la crisi econòmica que expliquen els usuaris dels seus serveis.
- Conèixer les opinions dels professionals dels centres de salut mental d'adults vers les problemàtiques derivades directament de la crisi econòmica que expliquen els pacients atesos en els seus dispositius.
- Elaborar un conjunt de recomanacions adreçades als professionals de l'atenció primària per tal d'optimitzar els recursos assistencials disponibles a l'actualitat.
- Amb els resultats es persegueix ajudar a redefinir (si s'escau) les estratègies d'intervenció en Atenció Primària, Serveis Socials i Salut Mental, per tal d'adequar les polítiques de protecció social.

3. PROGRAMES

3.1. PROGRAMES DE CONTINUÏTAT

- **“Programa de suport al claustre del Col·legi Jaume Balmes de Sant Feliu de Codines”**. Aquest ha estat el tercer curs que s’ha realitzat sent els seus objectius els mateixos que els establerts pel curs 2008-2009: Facilitar al personal docent del centre les eines necessàries per poder enfrontar les diverses situacions (conflictives) generades per l’alumnat, especialment pel tutelat per la DGAIA, donat que sovint aquest tipus de situacions es generen per aquests alumnes i també per la proximitat del CRAE de la zona que fa que el nombre de nens tutelats sigui més gran que en un altre col·legi.
- **“Programa de suport al claustre del Col·legi Granularius, de Granollers”**. Aquest programa ha tingut com objectius donar suport i assessorament als docents del centre per tal de facilitar-los els instruments necessaris per poder enfrontar les diverses situacions generades per alumnes amb comportaments perturbadors. Aquest programa s’ha realitzat durant el curs 2010-2011.
- **“Programa de suport al claustre del Col·legi Lacambra de Les Masies de Voltregà”**. Aquest ha estat el segon curs que s’ha realitzat sent els seus objectius donar suport i assessorament als docents del centre per tal que puguin donar resposta a les situacions generades per alumnes amb comportaments perturbadors i/o amb trastorns mentals.

En tots aquests programes s'ha pogut constatar tot un conjunt de canvis en les dinàmiques dels centres tant pel que fa a la posició dels docents respecte de l'alumnat amb comportaments pertorbadors com al que es refereix al nivell de relació entre els propis docents.

3.2. PROGRAMES NOUS

- **"Programa de suport al claustre del Col·legi Rocafonda de Matarò"**. Aquest programa s'ha iniciat el mes d'octubre del 2011 i té com objectius donar suport i assessorament als docents del centre per poder enfrontar les situacions generades per alumnes amb comportaments pertorbadors, que poden ser manifestacions de diversos trastorns mentals. Cal tenir en compte que aquest centre educatiu es troba situat en una zona d'especial complexitat social i cultural.

4. IV CONGRÉS CATALÀ DE SALUT MENTAL DE LA INFÀNCIA I L'ADOLESCÈNCIA

Aquest congrés es va celebrar els dies 10 i 11 de novembre en el Caixa Fòrum de Barcelona i va acollir per primera vegada, i a través de ponències complementàries "Salut mental: De Catalunya a Europa", el primer acostament cap a Europa dels interessos catalans en l'estudi de la salut mental per a l'infància i l'adolescència, organitzat per Parc de Salut de Sabadell com a soci del NeuroRescue.

Pel que fa als objectius particulars del IV Congrés Català de Salut Mental de la Infància i l'Adolescència, el grup es proposà, fent-se ressò de la inquietud expressada per molts professionals de les diverses xarxes, abordar el problema de la progressiva deriva de la clínica

psicopatològica clàssica, aquella que es nodreix dels pressupostos teòrics dels grans mestres de la psiquiatria i la psicopatologia, cap a uns enfocaments cada cop més simples i reduccionistes, basats en instruments estadístics i en protocols que pretenen homogeneïtzar el malestar, eliminant els aspectes que el singularitzen. En aquest marc, es va encetar una reflexió – interdisciplinària – sobre les incerteses que envaeixen el camp de la salut mental, posant especial atenció en els infants i adolescents que corren el risc de perdre's en les complexitats dels diversos circuits assistencials.

Finalment, un objectiu particular del IV Congrés va ser el de reflexionar sobre els aspectes vinculats a la formació, la recerca i la docència i, també, sobre allò que s'anomena treball en xarxa, concepte marcat per un consens general pel que fa al seu enunciat però també marcat per l'heterogeneïtat dels seus significats.

Pel que fa a les conclusions, poden destacar-se les següents: Dels continguts de les ponències així com dels debats que es varen desenvolupar al llarg dels dos dies del congrés es poden extreure les següents conclusions:

A) Pel que fa a la clínica de la infància i l'adolescència:

- S'està produint una progressiva deriva de la clínica psicopatològica clàssica cap a models d'intervenció molt simples i reduccionistes, més basats en qüestionaris i proves psicomètriques i de neuroimatge que en l'escolta de l'infant, l'adolescent i les famílies.
- Aquesta deriva s'emmarca en un context basat en una aplicació també reduccionista de la mal anomenada psiquiatria basada en l'evidència. Cal recordar que el terme correcte és psiquiatria i salut mental basades en proves i que aquesta consta de 5 passos:
  - Formular la pregunta

- Cercar les respostes
- Avaluar la validesa
- Aplicar els resultats al pacient
- Avaluar els resultats

Però, aquests passos no sempre es segueixen i, a més, en ocasions es prenen decisions de manera empírica sense disposar d'unes bases teòriques i clíniques que les legitimin.

- Una altra deriva consisteix en el progressiu abandonament del model bio-psico-social, que tants bons resultats va donar en el període en el qual va ser aplicat i que fou defensat en la Conferència de Helsinki, del 2005.
- Un altre problema està condicionat pel progressiu increment del nombre de categories diagnòstiques basades en el model DSM (en detriment de la classificació promoguda per l'OMS). Aquesta terminologia eleva a la categoria de trastorn mental el que sovint és una manifestació simptomàtica que s'emmarca en una síndrome i, per tant, és inespecífica. En aquest marc, actualment s'estan desenvolupant moviments alternatius al sistema DSM que posen més l'èmfasi en el diagnòstic estructural i en les aportacions de la psicopatologia clàssica europea.
- En conseqüència, el Congrés opta per defensar un model de retorn al trinomi bio-psico-social, que tingui en compte tant la simptomatologia de l'infant/adolescent, com el context social i familiar en el que es desenvolupa.

B) Pel que fa a la situació social i de les famílies:

- Les relacions familiars són el més important dels factors responsables del benestar subjectiu. Els pares i mares, sobreocupats, pateixen les dificultats de conciliar la vida familiar amb la laboral, amb les conseqüències de malestar que això comporta. Els models i les estructures familiars també són diversos i diferents del model tradicional.
- Com a conseqüència d'aquests canvis estructurals, cal ser molt curosos i sensibles en l'atenció a les famílies en els moments de transformació, de ruptura o de dolor.
- En contrast amb una visió exclusivament biomèdica i innatista, els estudis recents mostren la importància dels vincles intergeneracionals i intrageneracionals en la configuració de la forma de ser, d'actuar i en la presa de decisions dels infants i adolescents

C) Pel que fa a la situació de la societat actual:

- Enfront d'una societat convertida en un basar de teràpies de tota mena, convé defensar la finitud humana i, en conseqüència cal desemmascarar l'imaginari de l'eterna felicitat i sostenir el dolor o les dificultats subjectives inherents al fet de viure.
- El model actual de societat promou una patologització del malestar inherent a la vida donant lloc a una progressiva medicalització, psiquiatrització i psicopatologització de la vida quotidiana.
- Es detecta també una formació poc adequada de les noves generacions de professionals enfront de les noves particularitats de la clínica, molt condicionada pels factors socials, culturals i econòmics.

- Hi ha un dèficit de recursos públics que es destinen a la prevenció, rehabilitació i promoció de la salut mental. En aquest sentit, cal incrementar els esforços de tots els actors implicats (administracions locals, Parlament de Catalunya, Govern de Catalunya, institucions privades, etc.).

D) Quant als elements febles de les xarxes assistencials:

- Es detecten cassos en els quals es produeixen pèrdues en els diferents circuits assistencials i d'atenció. En ocasions, alguns infants i /o adolescents passen despercebuts mentre que d'altres, atesos en els dispositius, acaben també perdent-se. Davant d'aquesta constatació dramàtica es fa necessari emprendre mesures que evitin les esmentades pèrdues.
- Es conclou la necessitat de promoure un treball transversal dels serveis, que implica, no solament el compromís personal sinó ser capaç de: tenir en compte els altres, poder fer una avaluació permanent i crítica del nostre treball i de la nostra evolució personal i professional.

E) Treball en Xarxa. La interdisciplinarietat:

- Totes les ponències així com els debats han fet palesa la necessitat de potenciar el treball en Xarxa, entès com la trobada cara de tots els professionals implicats en l'atenció dels cassos, superant les barreres inherents a la diversitat de marcs legals i models teòrics.
- A més, els estudis que s'estan realitzant actualment mostren els avantatges en termes de cost-benefici del treball en xarxa ja que

s'obtenen millors resultats, s'eviten hospitalitzacions perllongades i, sobre tot, es fa una prevenció de la cronificació dels cassos.

F) Formació i recerca:

- En el capítol de la formació s'assenyala el paper important del docent en transmetre als alumnes una visió global de l'esser humà i el seu sofriment psíquic. És bàsic que els futurs professionals adquireixin una bona formació en psicopatologia, que és el fonament de la clínica en el camp de la salut mental.
- També es destaca el paper de la supervisió, tant clínica com institucional, i es considera que s'ha d'incloure plenament dintre de l'àmbit de la formació continuada dels equips assistencials.
- Pel que fa a la recerca, s'han presentat diverses ponències que mostren que és possible avaluar els resultats dels procediments psicoterapèutics i que també és possible aplicar metodologies basades en les aportacions de la intel·ligència artificial per tal de poder obtenir una extracció automàtica d'indicadors, més precisos i rigorosos, per al suport diagnòstic de diversos trastorns mentals.